

Gümüşhane'deki Kadın Çalışanların İş Yerleri ve İle Dair Afet ve Acil Durum Algı Düzeyleri

^{1*}Eyyüp Yıldız, ¹Sena Çakır, ¹Veysi Demir, ¹Pınar Ayaz
¹Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü

Özet

Kadınların afetler karşısında daha savunmasız oldukları birçok akademik çalışmada belirtilmiştir. Bu yüzden, kadınların bulunduğu her alanda, onların afetlere ilişkin bilgi, farkındalık, hazırlık ve risk algısı düzeylerinin tespit edilmesi önemlidir. Bu çalışma Gümüşhane il merkezinde çalışan kadınların çalıştıkları iş yerlerinin ve yaşadıkları ilin afetlere ne düzeyde hazır olduklarına dair algılarını tespiti için yapıldı. Bu doğrultuda, araştırmaya katılımı kabul eden 94 (2 anket veri setinden çıkarılmıştır.) kadın çalışana anket (kâğıt anket) uygulandı. Veriler SPSS (23) yazılımında analiz edildi. Katılımcıların %69,6'sını 18-28 yaş aralığındaki gençlerden, %73,9'u bekarlardan oluşurken, %78,3'ünün çocuğu yoktur. Yanıt ortalamalarına göre Gümüşhane il yönetiminin afet sonrası ihtiyaçları karşılayacağına olan inanç (2,51) genel ortalamanın (2,9) altındadır. Buna paralel kadercilik tutumları da ortalamanın altında (2,14) yer almıştır. Katılımcıların afetler konusunda kaderci bir tavır takınmamaları afet yönetimi açısından olumlu iken, il yöneticilerine karşı güvensiz tutumları dikkate değerdir. Bu yüzden il idaresinin gelecekteki afetlere yönelik aldıkları tedbirleri ve yapacakları yardımları kadın çalışanlara anlatmaları önerilir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Algı Düzeyi, İşyeri, kadercilik, Kadın Çalışanlar

*Sorumlu yazar: Adres: Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü,
E-mail:yildizeyyup40@gmail.com, Tel: 0541 785 2958

1. Giriş

Afetler coğrafya, toplum ve cinsiyet fark etmeksizin tüm insanların ortak sorunudur. Ancak afetlerin getirdiği olumsuzluklara kadınların daha çok maruz kaldığı vurgulanmıştır [1]–[4]. Bu nedenle afet yönetimi araştırmalarında savunmasız gruplar arasında yer alan yaşlılar, çocuklar, engelli kişiler gibi kadınların da birçok yönden bilimsel araştırmalara konu edilmeli; sahip oldukları sosyoekonomik imkanlar, yaş, evlilik durumu ve meslek gibi özelliklerine göre afetlerden ne düzeyde etkilendikleri incelenmeli ve kadınları afetlere karşı daha dirençli hale getirecek politikaların geliştirilmesi için mesai harcanmalıdır. Son yıllarda afet yönetimine dair uluslararası politikalar geliştiren organizasyonlardan biri olan Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltımı Ofisi de 2015-2030 yıllarını kapsayan planında kadınların savunmasızlık düzeylerini azaltma ve afet yönetiminde aktif rol almaları yönünde politika, stratejiler ve hedefler koyarak [5] kadınların afetlerdeki durumunu dikkate almıştır. Afet yönetimindeki kadına odaklanan bu uluslararası çabalar sadece çalışan kadınlara odaklanan bu çalışmanın da gerekçesi olmuştur.

Bu çalışmada, Türkiye'nin görece az nüfuslu bir ili olan Gümüşhane merkez ilçesindeki kadın çalışanların iş yerlerindeki afet riskini, kişisel olarak kendilerinin afetler karşısındaki durumunu ve ildeki yerel idarenin afet yönetimindeki aktivitelerini nasıl algıladıkları araştırılmıştır. Araştırma verileri anket yöntemiyle toplanmıştır. Ankette katılımcıların çalıştığı iş yerinin büyüklüğü, çocuk sahibi olup olmadıkları, öğrenim düzeyleri ve aylık gelirleri gibi kategorilerde demografik özellikleri sorulmuştur. Bunun yanında 5'li Likert tarzında hazırlanan 12 adet ölçek sorusuyla ilin ve iş yerlerinin yakın gelecekte afet yaşayıp yaşamayacağına dair algıları, ildeki afet yönetiminden sorumlu idarelere dair algıları ve kişisel anlamda afetlere ve afet hazırlığına yönelik tutumları sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğunun genç yaşta ve asgari ücret kazandığı araştırmada, sonuç olarak, çalışan kadınların afet yönetimi için olumsuz bir tutum olan kadercilik düzeylerinin düşük olduğu, ilin birkaç yıl içinde sel deneyimleyebileceğine dair algılarının ortalama düzeyde olduğu tespit edildi. Katılımcılar kişisel olarak afete hazır hissetme konusunda en yüksek puan ortalamasına sahipken, afet çantası hazırlamanın gereksizliği fikrinde en düşük puan ortalamasına sahiptir. Ancak, katılımcıların herhangi bir afet sonrası yereldeki idarenin ihtiyaçlarını karşılayacaklarına olan güvenleri oldukça düşük seviyededir, ki bu afet yönetimine dair politika geliştiricilerinin faaliyetlerini yeterince anlatmadıklarından kaynaklı olabilir. Dolayısıyla il idaresinin ilgili faaliyetlerin çalışanlara anlatması yararlı olabilir.

2. Yöntem

2.1. Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcıları Gümüşhane merkez ilçedeki özel işletmelerde çalışan ve ankete katılmayı kabul eden 18 yaş ve üzeri kadınlardır.

2.2. Ölçme aracı

Katılımcılara uygulanan anket, bu çalışmanın hedefine uygun şekilde ilgili literatürün de yardımıyla araştırmacılar tarafından hazırlandı. Ankette yer alan 8 soru katılımcıların demografik

özelliklerini (Tablo 1) talep etmiştir. Ölçek sorularından (Tablo 2) ilk üçü Gümüşhane’deki en olası afetlere dair beklenti düzeyini ölçerken, sonraki üç soru katılımcıların iş yerleri, il ve kendilerinin acil durum veya afetlere hazırlık algı düzeyleri ile ilgilidir. Ölçekteki bir soru katılımcıların toplanma alanları ile ilgili bilgi düzeyini, bir soru ise yerel idarenin afet veya acil durumlarda katılımcıların ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamayacağına olan inançlarını sorgulamak üzere hazırlanmıştır. Bir başka soruda katılımcıların afet çantasını eksiksiz hazırlayıp hazırlayamayacakları sorgulanmıştır. Son üç soruda ise ildeki olası tüm tehlikeleri bilme, afet çantası hazırlamanın gerekliliği ve afetlere karşı kadercilik tutumları sorgulandı.

2.3. Örneklem

Çalışma popülasyonunun çok geniş olması ve ankete katılımın tamamen gönüllü olması gerekçesiyle veriler olasılıksız örnekleme yöntemlerinden biri olan kolayda örnekleme yöntemiyle toplanmıştır.

2.4. Verilerin toplanması

Tüm anketler kâğıt çıktıları alınarak araştırmacılar (VD, SÇ, PA) tarafından katılımcılara yüz yüze uygulandı. Veri toplama çalışmaları 16.05-16.06.2022 tarihlerini kapsayan bir aylık süreyi kapsamıştır.

2.5. Verilerin analizi

Ankete katılmayı kabul eden 94 kişinin verileri SPSS (23. Versiyon) yazılımına aktarıldı. Ancak iki anket yanıtların sahte olduğu şüphesiyle veri setinden çıkarıldı. Geri kalan yanıtların samimi olduğu varsayılarak analiz sürecine geçildi. Böylece veri analizi 92 anket ile tamamlandı. Ölçek verileri Skewness ve Kurtosis normal dağılım testlerine tabi tutulduğunda 12 sorudan ikisinin normal dağılıma uymadığı tespit edildi. Tabachnick ve Fidell [6; 2013] normal dağılım testlerinde eğer veriler “+1,5 ve -1,5” arasında bir değerde ise bu verilerin normal dağılıma uyduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada toplam 12 soruya verilen yanıtlar normal dağılım testine tabi tutulduğunda iki soruya verilen yanıtların bu kriteri karşılamadığı görülmüş ve “gruplar arası anlamlı farklılıkların analizi” sürecinden çıkarılmıştır. Geri kalan 10 soru bu kriteri karşıladığı için parametrik testlere (T ve ANOVA) tabi tutularak anlamlı farklılıkların ($p < 0,05$) olup olmadığını incelemiştir.

2.6. Araştırmanın etik yönü

Veri toplama sürecinde hiçbir kişi ankete yanıt vermeleri yönünde zorlanmamış; tüm veriler gönüllülük esas alınarak toplanmıştır. Araştırmada uygulanan tüm anket içeriği Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan etik sorun oluşturacak hiçbir unsur içermediğine dair onay almıştır.

3. Bulgular

3.1. Demografik bulgular

Katılımcıların demografik dağılımına bakıldığında (Tablo 1) çok büyük bir kısmının (%69,6) 18-28 yaş arasındaki gençlerden oluştuğu; eğitim seviyesinin lise (%21,7), ön lisans (%30,4) ve lisans (%32,6) düzeyinde öbekelediği görülmektedir. Ayrıca büyük çoğunluk (%73,9) bekar ve %78,3'ünün çocuğu yoktur. 18-28 yaş aralığının genel olarak çalışma hayatına yeni başlanılan bir dönem olduğu göz önüne alındığında, bu araştırmaya katılanların çoğunluğunun (%79,3) "işçi" grupta yer alması ve asgari ücret civarında kazanan (anketin uygulandığı dönemde) çalışanların oranının (%55,4) yüksek olması doğal ve beklenen bir durumdur.

Tablo 1. Demografik Bulgular

	Gruplar	Frekans	Yüzde		Gruplar	Frekans	Yüzde
Yaş	18-28	64	69,6	Aylık gelir	1500-4500	51	55,4
	29-38	19	20,7		4501-7500	22	23,9
	39-48	5	5,4		7501-10500	13	14,1
	49-58	4	4,3		10501+	5	5,4
Eğitim	İlkokul	2	2,2	Konum	Kayıp (Missing)	1	1,1
	Ortaokul	5	5,4		İşveren	19	20,7
	Lise	20	21,7		İşçi	73	79,3
	Ön lisans	28	30,4	Total	92	100	
	Lisans	30	32,6	İşletme	Mikro işletme	51	55,4
	Lisansüstü	6	6,5		Küçük işletme	23	25,0
	Kayıp (Missing)	1	1,1		Orta büyüklükte işletme	14	15,2
Medeni durum	Evli	23	25,0	Çalışma	Kayıp (Missing)	4	4,3
	Bekar	68	73,9		Yarı zamanlı	23	25,0
	Kayıp (Missing)	1	1,1		Tam zamanlı	64	69,6
Çocuk sahibi olma	Evet	20	21,7	Kayıp (Missing)	5	5,4	
	Hayır	72	78,3				
Toplam		92	100	Toplam		92	100,0

3.2. Ortalamalar

Tüm ortalamalar arasında (Tablo 2) katılımcıların afet tehdidine karşı kendilerini kişisel olarak hazır hissettikleri fikrine (6. soru) en yüksek ortalamada katıldıkları tespit edildi.

Tablo 2. Ölçek Soruları ve Genel Ortalamalar

Ölçek soruları (5'li likert)	N	Ortalama
1. Önümüzdeki birkaç yıl içinde bir sel felaketini olası görüyorum.	90	2,9
2. İşyerimin kaya düşmesinden etkileneceğini düşünüyorum.	91	2,549
3. İşyerimin heyelandan etkilenebileceğini düşünüyorum.	91	2,538

4. İlimiz afetlere hazırdır.	92	2,38
5. İşyerimin afete hazır olduğunu düşünüyorum.	89	2,8
6. Kendimi kişisel olarak afetlere hazır hissediyorum.	90	3,46
7. Afet olursa en yakın toplanma alanını bulabilirim.	91	2,989
8. Afet sonrası yereldeki idarenin ihtiyaçlarımı karşılayacağına inanıyorum.	92	2,511
9. Afet çantasını eksiksiz olarak tamamlayabilirim.	92	3,174
10. İlimizdeki olası tüm afet ve acil durumları biliyorum.	91	3,066
11. Afet çantası hazırlamak gereksizdir.	92	1,58
12. Afetlere karşı bir şey yapılamaz, Allah'ın takdiridir.	91	2,143
Genel ortalama		2,9

Not: 6. ve 11. Sorular normal dağılıma uymadığı için analiz sürecinden çıkarılmıştır. Sorular, "1: kesinlikle katılmıyorum, 2: katılmıyorum, 3: kararsızım, 4: katılıyorum, 5: kesinlikle katılıyorum" şeklinde oranlanmıştır.
N: yanıt verenlerin sayısı

Afet yönetimi açısından çok ciddi bir olumsuzluk olan kaderciliği refere eden 12. soruya verilen yanıtların ortalaması genel ortalamanın altında yer almaktadır. Bu durum kadın çalışanların afetlere karşı kaderci bir tutum takınmadıklarını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca afet çantası hazırlamanın gereksizliği fikrine katılımın en düşük ortalama (1,58) olması da önemli bulunmuştur.

Gümüşhane'de en olası afetler arasında olan sel felaketinin önümüzdeki yıllarda gerçekleşebileceği fikrine (2,9), işyerinin kaya düşmesi veya heyelandan etkilenebileceği fikrinden daha fazla olasılık atfedilmiştir. Ancak her üç acil durumun yaşanacağı fikrine katılım genel ortalama veya daha altında (2,54 ve 2,53) bir puan ortalamasına sahiptir.

Katılımcılar il (2,38) ve iş yeri (2,8) bazında afetlere hazır bulunduğu düşüncesine katılmama yönünde görüş belirtmişlerdir. Ancak, her ne kadar parametrik dağılıma uymadığı için analiz sürecinden çıkarılmış olsa da kendilerinin kişisel hazırlıklarını irdeleyen fikre genel ortalamanın üzerinde (3,46) katılmışlardır. Bu bulgu, afetlere karşı il ve iş yerlerinin hazırlıklarına olan inançlarından daha çok kendilerinin hazırlıklı olduklarına olan inançlarını göstermesi bakımından önemlidir.

Afet veya acil bir durumda, eğer uygunsa herkesin tahliye olacağı bir toplanma alanının bulunması ve yerinin tüm çalışanlar tarafından bilinmesi çok önemlidir. Ancak katılımcılar çoğunlukla (2,98) toplanma alanlarını bulamayacaklarını düşünmektedirler. Yerel idarenin afet sonrası ihtiyaçlarını karşılayacaklarına dair inançları ise (2,511) oldukça az bulunmuştur. Gümüşhane merkezdeki kadın çalışanlar afetlere hazırlık konusunda il idaresi ve iş yerlerine nazaran kendilerini daha yeterli görmektedirler. Diğer sorulardan alınan yanıtlar da bu bulguyu desteklemektedir. Örneğin, afet çantasını eksiksiz bir biçimde tamamlama (3,17) ve ildeki olası tüm afet ve acil durum tehlikelerini bilme (3,06) noktasında çalışanlar büyük oranda olumlu yanıt vermişlerdir.

3.3. Gruplar arası anlamlı farklılıklar

İki ve ikiden fazla gruplu karakteristikler arasında istatistiksel anlamlı farklılık değeri 0,05 (p)'ten küçükse anlamlı kabul edilmiştir. Buradan hareketle veriler parametrik testlere tabi tutulduğunda kadın çalışanların demografik karakteristiklerine göre algılarının anlamlı bir biçimde farklılaştığı

tespit edilmiştir. Örneğin, evliler (M[†]: 3,34) bekarlara (M: 2,75) (p=0,039) göre, istatistiki olarak anlamlı bir biçimde, ilde yakın bir gelecekte sel olma olasılığını daha yüksek görüyor. Hatta iş yerinin heyelan (E (evli):3,08, B (bekar): 2,35, p=0,019) ve kaya düşmesi riskini de (E: 3,26, B: 2,31, p= 0,004) anlamlı bir biçimde daha fazla görmektedirler. Ancak kadercilik tutumları (E: 2,81, B: 1,92, p= 0,013) bekarlara göre daha fazla. İstatistiki olarak evlilerin bekarlara göre “tehlike” olasılığını anlamlı bir biçimde fazla görüp daha kadercici tutum sergilemelerinin tek başına yorumlanması biraz zor olabilir; ancak, bu çalışmadaki evlilerin (Tablo 1) yüzde 25, çocuk sahibi olanların ise yüzde 21,7 olduğu göz önüne alındığında çocuk sahibi olmanın özellikle kadınları daha tedirgin, afet ve acil durum “tehlikesine” karşı daha duyarlı hale getirdiği söylenebilir. Zira katılımcılar arasında çocuğu olanlar bahsedilen potansiyel tehlikelerin olma olasılığını, çocuğu olmayanlarla kıyaslandığında (sel; Çocuklular (Ç): 3,50, Çocuğu olmayanlar (ÇO): 2,72, p= 0,009, kaya düşmesi; Ç: 3,21, ÇO: 2,37, p= 0,017, heyelan: Ç: 3,30, ÇO: 2,32, p= 0,002) anlamlı şekilde daha fazla görmekte. Ancak, bunlara paralel olarak evliler (E: 2,81, B: 1,92, p=0,013) veya çocuğu olanlar (Ç: 3,00, ÇO: 1,91, p=0,004) bekarlara göre anlamlı bir biçimde daha kaderciler. Bu durum, bahsedildiği üzere afet yönetimi ve afetlerle mücadele açısından olumsuz bir durum olmakla beraber, düzeltilmesi gereken bir zorluk olarak durmakta ve bizce buna yönelik kamu politikası geliştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Kadercilik noktasında bir diğer anlamlı farklılık iş yerinde “işçi” ve “işveren” konumunda olan katılımcılar arasında tespit edildi. İşverenler işçilerle kıyaslandığında (işveren: 2,77, işçi: 1,98, p=0,039) anlamlı bir biçimde daha kaderciler.

Gümüşhane’de son 50 yılda meydana gelen afet listesinin en başında sırasıyla heyelan, kaya düşmesi ve seller gelmiştir [7]. Katılımcıların bu afetlerin önümüzdeki yıllarda da olabileceğine dair algılarında çeşitli demografik özelliklerine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Örneğin veriler katılımcıların çalıştığı iş yeri büyüklüğüne (Tablo 1) göre analiz edildiğinde, ilin gelecekteki sel olasılığı konusunda, en küçük işletme olan mikro işletme çalışanları (2,59) ile katılımcıların çalıştığı en büyük işletme olan orta büyüklükteki işletme çalışanlarının (3,57, p= 0,021) anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmüştür. Buna ek olarak kaya düşmesinin iş yerlerini etkileme ihtimali konusunda katılımcıların öğrenim düzeyleri arasında da istatistiki anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir. Lise (2,05) mezunu çalışanlardan başlamak üzere, daha ileriki okul mezuniyetlerine gidildikçe (ön lisans:2,50, lisans:2,60) iş yerlerinde kaya düşmesi riski daha yüksek görülmektedir. Ayrıca ortaokul mezunları (4,00) ile lise ve ön lisans mezunları arasında da anlamlı fark tespit edildi. Bunların dışında, gelir düzeyi yüksek olanlar da iş yerinin kaya düşmesinden etkileneceği fikrine daha yatkın bulunmuşlardır. Örneğin gelir düzeyi 1500-4500 TL arasında olanlar 2,04 ortalama da kaya düşmesini olası görürken 45001-7500 TL grubundakiler 3,27 (p=0,004), 75001-10500 TL olanlar 3,46 (p=0,002) ortalama da olası görmüşlerdir. Buna paralel bir biçimde, katılımcıların gelir düzeyi arttıkça (1500-4500; 2,03, 45001-7500; 3,22 (p=0,003), 75001-10500;3,25 (p=0,038)) iş yeri heyelan tehlikesini de daha olası görmüşlerdir. Ayrıca mikro işletmeden (2,02) küçük (3,13, (p=0,002)) ve orta büyüklükteki işletme (3,50, (p=0,004)) çalışanlarına gidildikçe iş yeri heyelan tehlikesi anlamlı şekilde daha çok görülmüştür.

Gümüşhane il merkezinin afetlere hazırlığı konusunda öğrenim grupları arasında farklılıklar tespit edildi. Ön lisans (2,82) ve lisans (1,86, (p=0,034)) mezunları ilin afetlere hazırlık düzeyini anlamlı bir biçimde farklı görmüşlerdir. Buna göre lisans mezunu katılımcılar Gümüşhane’nin afetlere

† Mean (ortalama değer).

daha hazırlıksız olduğunu düşünmektedirler. Öğrenim düzeyleri arasındaki bir diğer anlamlı farklılık afet veya acil bir durumdan sonra çok önemli bir bilgi olan toplanma alanlarını bilme noktasında tespit edildi. Bu konuda tüm gruplar arasında en yüksek ortalama lise (3,30) grubundadır.

İldeki yerel idarelerin afet sonrası, özellikle zorunlu ihtiyaçların karşılanması noktasında, afetin derecesine bağlı olarak, birçok sorumluluğu bulunmaktadır. Ancak insanların bu ihtiyaçlarının karşılanacağına olan inancı oldukça önemlidir. Genel ortalama (2,51) katılımcıların inancı çok düşük bulunmuştur. Bu konunun, ildeki valilik ve belediye başkanlığınca değerlendirilerek, afet planlarının halka anlatılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ancak, yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. 18-28 (3,04, (p=0,021)) ile 39-48 (2,20) grupları arasında, daha düşük yaş grubu katılımcıların inanç düzeyi anlamlı şekilde daha yüksek ilken, 29-38 (2,94, (p=0,019)) ile 49-58 (3,25) grupları arasında daha büyük yaş grubundakilerin daha yüksektir. Katılımcıların çalıştıkları işletmenin büyüklüğüne göre afetlere karşı kadercı tutumları konusunda anlamlı farklılık tespit edildi. Mikro (1,72) işletmeden küçük (2,65) ve orta (2,92, (p=0,044)) büyüklükteki işletmelere gidildikçe çalışanlar anlamlı bir biçimde afetlere karşı daha kadercı tutum sergilemişlerdir. Her ne kadar ortalama değerinde (Tablo 1, (2,14)) kadercilik düzeyi düşük bulunmuş olsa da işletme büyüklüğüne göre katılımcılar arası bu farklılık ilginç bulunmuştur.

4. Tartışma

Bu çalışmada Türkiye'nin görece az nüfuslu bir ilindeki sadece kadın çalışanların iş yerlerine ve yaşadıkları ile dair afet ve acil durum algı seviyeleri ölçülmüştür. Bu araştırmanın en önemli kısıtlığı ise örneklemin kolayda örnekleme ile yapılmasıdır. Bu durum ölçülmek istenen grupların sayısal olarak homojen dağılımının çoğunlukla sağlanamamasına neden olmuştur. Ancak katılımcıların demografik karakteristiklerine bakıldığında öğrenim düzeyleri açısından popülasyon genelini yansıtabilecek bir dağılım olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu ortaokul, lise, ön lisans ve lisans düzeyindedir. Bu durum Türkiye İş Kurumu İşgücü Piyasası Araştırması Gümüşhane İli 2020 Yılı Sonuç Raporunda; ilde belirli bir eğitim düzeyine sahip kadınların istihdam edilme şansının daha yüksek olduğu belirtilerek (sayfa 46) [8] doğrulanmıştır. Aynı durum 2021 [9] raporunda da vurgulanmıştır (s. 13). Yani bahsedilen öğrenim düzeyindeki kadınlar daha çok istihdam edilmekte ve bu dağılım bu çalışma katılımcılarının demografisine uymaktadır.

Literatürde kadınların afet risk algılarına veya afet sonrası yaşadıklarına yönelik araştırmalara rastlansa da sadece çalışan kadınların afet risk algısını değerlendiren çalışmalara hiç rastlanmamıştır. Bu açıdan çalışma bu alandaki ilk çalışma olabilir. Ancak, kadın çalışan sayısının erkeklere nazaran yüksek olduğu hastane çalışanlarının afet hazırlık düzeylerini araştıran çalışmalarda hemşirelerin afetlere hazır olmadıkları veya hazır hissetmedikleri konusunda ciddi bir konsensüs vardır [6], [10], [11]. Bu durum mevcut çalışma bulgularıyla çatışmaktadır. Hemşirelerin afetlerin tıbbi müdahale yönü ve belki de genel olarak afetler konusunda daha bilgili oldukları göz önüne alınırsa bu çalışma katılımcılarının fazla öz güvenli oldukları söylenebilir. Bu durum Dunning-Kruger etkisi ile açıklanabilir. Buna göre bir alanda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmayanlar olanlara nazaran o konuda kendilerini daha bilgili hissedebiliyor [12]. Ancak afetler bağlamında bu kuramın geçerliliğinin daha ileriki araştırmalarla test edilmesi gerekir.

Kadın çalışanların kendilerinin eksiksiz bir biçimde afet çantası hazırlayabileceklerine olan inançlarının genel ortalamanın üstünde olmasının yanında afet çantası hazırlamanın gereksiz olduğuna dair inançlarının tüm maddeler arasında en düşük ortalama kalması afet yönetimi açısından oldukça olumludur. Ancak, kişilerin bir yöndeki pozitif algılarının gerçek hayatta karşılığının olması gerekir. Daha açık bir ifadeyle, afet çantasına dair olumlu bir algıya sahip olmaktan ziyade bir afet çantası edinmek afet yönetimi açısından daha etkili ve verimli bir sonuç doğuracaktır. Bu nedenle afet çantası edinmenin önündeki maddi ve diğer sorunların ortadan kaldırılması gerekir. Çünkü bir sigorta şirketinin Türkiye’de yaptığı araştırmaya göre insanların %71’inin afet çantası bulunmuyor [13]. Ülkenin sahip olduğu afet riskleri göz önüne alındığında afet çantasına sahip olmanın önemi çok daha iyi anlaşılacaktır. İnsanların afet çantası sorununu çözmek için kamu ve özel kurumların, STK’ların ve gönüllülerin katılımıyla her haneye bir afet çantası hedefli projeler yürütülebilir.

Küçük işletmeler üzerine yapılan bu çalışmanın bir diğer bulgusuna göre katılımcılar iş yerlerinin afete hazır olmadıklarına dair yaygın bir inanca sahipler. Bununla uyumlu olarak, Sadiq ve Graham [14] işletme büyüklüğünün afete hazırlıkta bir gösterge olduğunu, büyük işletmelerin afetlere daha hazır olduklarını bulgulamışlardır. Ayrıca bu bulgu Webb ve arkadaşlarının da desteklenmiştir [15]. Bu durum işletmelerin sahip oldukları kaynaklarla açıklanmış ve küçük işletmelerin afetlere hazırlık konusunda desteklenmelerinin faydalı olabileceği tartışılmıştır. Sadiq ve Graham’ın başka bir bulgusuna göre işletmenin yaşı da afetlere hazırlığın tahmin edicisidir, ki bu boyut bu çalışmada hiç araştırılmamış ve eksik kalmıştır. İleriki araştırmaların bu konuyu ele almaları önerilir.

Bu çalışmada kadın çalışanların afetler karşısındaki kadercı tutumları genel ortalamadan düşük bulunmuştur. Ancak bu ortalamanın çok daha aşağı düzeylere çekilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü kadercı yaklaşımlar bizi eyleme geçmekten alıkoyabilir ve önlem geliştirme stratejilerimizi sektöre uğratar. Özellikle iş verenlerin işçilere nazaran kadercı tutum sergilemeleri hem iş sağlığı ve güvenliği hem de afet ve acil durumlar açısından ciddi sorunlara yol açacaktır. Bu durumun üstüne gidilebilmesi için il afet ve acil durum idarecilerinin üstüne önemli sorumluluklar düştüğü kanaatindeyiz. Seminerler, broşürler ve belki de iş yeri ziyaretlerindeki sohbetler aracılığıyla kaderciliğin doğuracağı risklerin iş verenlere anlatılması çok faydalı sonuçlar doğurabilir.

İl afet ve acil durum idaresi ve işverenleri yakından ilgilendiren bir diğer konu kadın çalışanların ildeki afet ve acil durumlara yeterince hazır olduğuna dair inançlarının genel ortalamanın altında kalmasıdır. Hatta çalışanlar ilde bir afet olursa il idaresinin ihtiyaçlarını karşılayacaklarına olan inancı genel ortalamanın bile altında. Buna karşın kendi hazırlık düzeylerini daha yüksek görmüşlerdir. Hazırlık düzeyinin gerçekte ne durumda olduğunun hem işveren hem de idareciler tarafından çalışanlara iletilmesinin çok faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, acil durum toplanma alanlarını gerekli durumlarda çalışanların bulamayacaklarına dair inanç oldukça yüksek görülmüştür. Bu durum yine idareciler, işverenler ve çalışanlar etkileşimini gündeme getirmektedir.

Gümüşhane il merkezindeki mikro ölçekli işletmelerin sayısı diğer büyüklükteki işletmelere göre çok daha fazladır. Orta büyüklükteki işletmelerin sayısı ise bundan çok daha azdır. Ankete katılanların işletme büyüklüğüne göre kategorik dağılımı da (%55,4-15,2) bu durumu göstermiştir. Orta büyüklükteki işletme çalışanları ilin sel olasılığın anlamlı bir biçimde daha fazla görmekte-dirler. Buna paralel kaya düşmesi ve heyelan tehlikesinde de işletme büyüklüğünün artışı

ile doğru orantılı tehlike olasılığı algısı da artmıştır. Bu durum işletmenin hacimsel büyüklüğüne dayalı olarak algılanan tehlike yatkınlığı ile ilgili olabilir. Ancak, işletmenin mikro, küçük ve orta büyüklükte olmasını belirleyen ana unsurun çalışan sayısı olduğu düşünüldüğünde bu durumun nedeninin ileriki araştırmalarla açığa kavuşturulması faydalı olacaktır.

İş yerlerinin sel, heyelan ve/veya kaya düşmesinden etkileneceği konusunda katılımcıların öğrenim ve gelir seviyelerinin artışına bağlı olarak anlamlı bir biçimde ayrışması, gelir düzeyinin “çoğunlukla” eğitim düzeyinin artışına bağlı olarak artabileceği düşünüldüğünde [16], öğrenim düzeyinin önemini vurgular. Ancak, bu çalışmadaki bir diğer bulguya göre lise mezunları afet sonrası toplanacakları alanları diğer öğrenim gruplarına göre daha çok bulabileceklerdir. Bu konuda bilgi sahibi olmanın “farkındalıkla” ilgili olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla çalışmanın lise mezunu katılımcıları yaşamlarının herhangi bir döneminde toplanma alanları ile ilgili bir farkındalık eğitim almış olabilirler. Ayrıca, Gümüşhane’de Afet Yönetimi bölümü son sınıf öğrencilerinin, küresel salgından önce her yıl düzenli aralıklarla merkez ilçede yer alan liselerde yaptıkları afet farkındalığı çalışmaları da bu farklılıkta rol oynamış olabilir. Çünkü ön lisans (2,88) ve lisans (2,86) gruplarına gidildikçe bu farkındalığın gittikçe azaldığı görülmektedir. Ancak, ilin olası “tüm afet ve acil durum tehlikelerini bilme” noktasında öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık varken, liseden (2,90) başlamak üzere ileri öğrenim düzeylerinde ortalamaların (3,03 ve 3,13) daima arttığı tespit edildi. Dolayısıyla öğrenim düzeyindeki artışın afet ve acil durum bilgi düzeyi artışında pozitif rol oynayabileceği olasılığı hala güçlü konumdadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma afetlere karşı savunmasız grupta yer alan kadınlara yönelik geliştirilecek stratejilere ufak bir katkı olması amacıyla hazırlandı. Sonuç olarak, bu araştırmanın katılımcıları olan Gümüşhane’deki kadın çalışanlar, afet çantası hazırlamanın gereğine oldukça fazla derecede inanıyor ve kadercilik tutumları düşük seviyede. Ancak, yaşadıkları il ve iş yerlerinin afet hazırlığının oldukça düşük olduğuna inanmanın ötesinde bir afet olursa yerel idarenin ihtiyaçlarını karşılayacağına dair inançları da çok düşük seviyede. İlin en olası afetlerinin önümüzdeki yıllarda yeniden gerçekleşebileceğine dair attettikleri olasılık yaklaşık orta düzeyde. Aynı şekilde ildeki tüm afet ve acil durumlara dair bilgileri de ortalamaya yakın. Afet çantası hazırlayabileceklerine dair inançları ise tüm ortalamaların üstünde. Bu sonuçlara dayanarak aşağıda birtakım öneriler sıralanmıştır.

- Afet çantası hazırlamanın önündeki engellerin bilimsel araştırmalarla incelenerek her hanenin bir afet çantasına sahip olmasının sağlanması.
- İl afet yönetimi idaresince seminer, broşür dağıtma, çeşitli dijital ortamlarda bilgilendirme metinleri gibi yollarla afet sonrası yapılacaklara dair bilgilendirme yapılması. Bu faaliyetler arasına ildeki en olası afetlere dair bilgilendirmelerin yapılması da faydalı olacaktır.
- İşverenlerin kadercilik tutumlarının giderilmesi maksadıyla bilimsel verilere dayalı olarak bunun yol açacağı sorunların anlatıldığı toplantılar düzenlenmesi. Bu toplantılara evli ve çocuklu kadınların da katılarak kadercilik tutumlarının ortadan kaldırılması.
- Öğrenim düzeyi ile gelir artışının doğru orantılı olduğu ve her ikisindeki artışların afet yönetimi açısından ne derece olumlu olduğu dikkate alındığında her öğrenim düzeyindeki çalışanların öğrenim düzeylerini arttırmaya yönelik teşvik edilmesi.

Kaynakça

- [1] U. Niaz, 'Women and disasters', *Contemp. Top. Women's Ment. Heal. Glob. Perspect. a Chang. Soc.*, p. 369, 2009.
- [2] A. M. Thurston, H. Stöckl, and M. Ranganathan, 'Natural hazards, disasters and violence against women and girls: a global mixed-methods systematic review', *BMJ Glob. Heal.*, vol. 6, no. 4, p. e004377, 2021.
- [3] Y. Miki and K. Ito, 'Appropriate health management considering the vulnerability of women during disasters', *Tohoku J. Exp. Med.*, vol. 256, no. 3, pp. 187–195, 2022.
- [4] S. Mızrak, A. Özdemir, and R. Aslan, 'Adaptation of hurricane risk perception scale to earthquake risk perception and determining the factors affecting women's earthquake risk perception', *Nat. Hazards*, vol. 109, no. 3, pp. 2241–2259, 2021.
- [5] 'United nations office for disaster risk reduction Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030', 2015.
- [6] B. Tabachnick and L. Fidell, *BG Tabachnick*. 2013.
- [7] E. Öztürk and T. Şahinöz, 'Afet ve acil durum kayıtlarından 50 yılın (1960-2010) analizi: Gümüşhane İli örneği', *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilim. Derg.*, vol. 7, no. 1, pp. 94–100, 2018.
- [8] 'Türkiye İş Kurumu, Gümüşhane İli İşgücü Piyasası Araştırması Sonuç Raporu', 2020.
- [9] 'Türkiye İş Kurumu, Gümüşhane İli İşgücü Piyasası Araştırması Sonuç Raporu', 2021.
- [10] R. P. K. Lam, S. Balsari, K. K. C. Hung, K. Hsiao, L. P. Leung, and J. Leaning, 'How Do Doctors and Nurses in Emergency Departments in Hong Kong View Their Disaster Preparedness? A Cross-Sectional Territory-Wide Online Survey', *Disaster Med. Public Health Prep.*, vol. 12, no. 3, pp. 329–336, Jun. 2018.
- [11] L. J. Labrague *et al.*, 'Disaster preparedness among nurses: a systematic review of literature', *Int. Nurs. Rev.*, vol. 65, no. 1, pp. 41–53, 2018.
- [12] J. Kruger and D. Dunning, 'Unskilled and Unaware of It : How Difficulties in Recognizing One ' s Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments', vol. 77, no. 6, 1999.
- [13] Aksigorta, 'Aksigorta'nın araştırmasına göre, Türkiye'de insanların yüzde 71'inin deprem çantası bulunmuyor', *Web Sayfası*, 2022. [Online]. Available: <https://www.aksigorta.com.tr/hakkimizda/basin-odasi/bizden-haberler/aksigortanin-arastirmasina-gore-turkiyede-insanlarin-yuze-71inin-deprem-cantasi-bulunmuyor>.
- [14] A. A. Sadiq and J. D. Graham, 'Exploring the Predictors of Organizational Preparedness for Natural Disasters', *Risk Anal.*, vol. 36, no. 5, pp. 1040–1053, 2016.
- [15] G. R. Webb, K. J. Tierney, and J. M. Dahlhamer, 'Businesses and disasters: Empirical patterns and unanswered questions', *Nat. Hazards Rev.*, vol. 1, no. 2, pp. 83–90, 2000.
- [16] C. Çiftçi and S. G. Kangallı Uyar, 'Eğitim ve gelir', 2015.